

ԱՐԴԵՐՈՒԹՅԱՆ ԿՈՐԻՒՆՆԵՆ Է ԹԱՐԳՄԱՆՆԸ ՅՈՐԻ ԳԻՐԲԸ

Հինգերորդ դարի արշալոյսին Աստուածաշունչ Մատեանի թարգմանումը հայերէն, րացի գուտ ազգային արժէք լինելուց, ունի նաեւ համաքրիստոնէական նշանակութիւն: Բայց եթէ քրիստոնեայ որոշ ազգերի մօտ այսպէս թէ այնպէս յայտնի են Սուրբ Գիրքը թարգմանողների, խմբագրողների, բարեկարգողների անունները, ապա հայ մատենագրութիւնը դրա մասին բաւականին համեստ տուեալներ է պահպանել: Հասկանալի է՝ Սուրբ Գիրքը թարգմանած Ոսկեդարի հայ գրագէտները պատմութեան մէջ յիշատակուելու դոյզմ-ինչ նպատակ չունէին, եւ Ս. Գիրքը հայացնելու եւ ժողովրդականացնելու ծառայութիւնն արդէն նրանց համար բաւական էր: Եւ թարգմանչաց գործի ղեկին կանգնած Ս. Մեսրոպի ու Ս. Սահակի կողքին նրանց վարամուտ աշակերտները պարզապէս իրենց յիշուելու արժանի չէին համարում: Այնուհանդերձ, կարծում ենք բանասիրական եւ պատմական հետաքրքրութիւնների շրջանակից ամենեւին դուրս չէ Աստուածաշունչը հայացնող թարգմանիչների ինքնութեան պարզումը:

Այս հարցն ուսումնասիրող գիտնականները երկու իրերամերձ կարծիքներ են յայտնել: Միիւրեքեան միաբաններից անուանի հայագէտ Ներսէս Ակիմեանը, օրինակ, ենթադրում է, թէ Աստուածաշունչն ամբողջութեամբ թարգմանել են հայ գրչութեան հիմնադիրներ Մեսրոպ Մաշտոցն ու Սահակ Պարթեւը, եւ աւելացնում է՝ «Անոնք չէին կրնար այնպիսի Սուրբ, Աստուածային մատենին թարգմանութիւնը տրմուղ, դեռակիրթ աշակերտներու յանձնել...»¹: Սակայն Ն. Ակիմեանը ինքն իսկ մէկ հաւաստի փաստ է բերում, որով հերքում է իր այս կտրուկ պնդումը. Սամուսատում «Առակաց գիրքը» թարգմանելիս Մաշտոցին գործակցում էին Յովհ. Նիկողոսեանն ու Յովսէփ Պաղանցին:

Հայ դպրութեան հիմնադրման ու տարածման, թարգմանչաց գործի կազմակերպման մասին ամենից մանրամասն տեղեկութիւններ հաղորդած պատմիչը՝ Կորիւնը լուծում է, թէ Մաշտոցի աշակերտներից ով յատկապէս ինչ է թարգմանել, եւ այդ մասին բերում է ընդամենը մէկ որոշակի փաստ. «Եւ եղեալ սկիզբն թարգմանելոյ գգիսն նախ յառակացն Սողոմոնի... որ եւ գրեցաւ ձեռամբ այնորիկ գրչի (Մաշտոցի)» (Կոր. Ը)²: Իսկ արդէն Հայաստանում, շարունակում է պատմել Կորիւնը, թարգմանութիւնն իրականացնում են Ս. Սահակն ու Ս. Մաշտոցը.

«...յառաջադէմն Պօղոս՝ բովանդակ առաքելական գեղովմ, հանդերձ աշխարհակեցոյց Աւետարանաւն Քրիստոսի, միանգամայն եկեալ հասեալ ի ձեռն երկուց հաւասարելոցն՝ հայաբարբառք հայերէնախօսք գտան» (Կոր. ԺԱ): Ապա քիչ յետոյ Կորիւնը նշում է, թէ ինչ «պրտալիր ուրախութիւն» էր, որ հայացուցին «ռչ միայն ժամանակաւ պաշտեցելոցն, այլ եւ յառաջագոյն յաւիտեանիցն, եւ ապա եկելոցն, սկզբանն եւ կատարածի, եւ ամենայն աստուածատուր աւանդութեանցն» (անդ): Այս հատուածից կարելի է ենթադրել, ինչպէս վարդում է մեծանուն հայագէտ Մանուկ Աբեղեանը, որ Մաշտոցը եւ Սահակն են ամբողջութեամբ թարգմանել-աւարտել Մենդոց գիրքը, մարգարէական գրքերը, Աւետարանները, առաքելների թղթերը՝ «ամենայն աստուածատուր աւանդութեանցն» հետ միասին, նոյնիսկ «Յայտնութիւն Յովհաննու» գիրքը, քանի որ նրանում է խօսուում «կատարածի», այսինքն՝ աշխարհի վերջի մասին, այսինքն՝ ողջ Աստուածաշունչը:

Միւս տեսակետի հետեւորդները պնդում են, թէ Աստուածաշունչի տարբեր հատուածների թարգմանութիւնը պատկանում է 5-րդ դարի տարբեր հեղինակների՝ յենուելով Ս. Գրքի տարբեր գլուխներում առկայ ռեական զանազանութիւնների վրայ, որոնք կարող էին առաջ գալ նախ եւ առաջ նրանից, որ դրանք պատկանում են

տարբեր հեղինակների գրչին: Վերելում արդեն յիշատակուած Ն.Ակինեանն իր նոյն յօդուածում նաեւ ընդունում է՝ «Զգալի է անոնց (Սուրբ Գրքի գլուխների-Ն.Պ.) ճնի ու թարգմանութեան արուեստի զանազանութիւնը», օրինակ՝ Մննդոց, Առակաց, Սաղմոսէ, ողջ Նոր Կտակարանը հարազատ են բնագրին, միմչդեռ Յուդիթ, Յոր, Մարգարէների որոշ հատուածների ճշգրտութիւնը տուծել են՝ «Թարգմանչիմ զարդասիրիկ ցանկութիւնը յազնցնելու համար»: Այսինքն՝ Ակինեանն ինքն էլ ընդունում է, որ Ս.Գրքի թարգմանութեանը մասնակցել են տարբեր անձինք:

Ե-րդ դարի դասական գրաքարում դարերի միջից ու հարիւրաւոր գրչագրերի տողերից պահպանուել են ու տարբերակուում են Եզնիկեան, Կիրեղեան, Ագա-թանգեղեան եւ այլ ռեբրը: Հենց իսկ Աստուածաշունչի մէջ նոյնիսկ զանազանում են շարահիւստութեան եւ քառերի տարբեր կիրառութիւններ, որոնք թելադրուած են, նախ, տուեալ գլխի բովանդակութեամբ, բայց նաեւ՝ թարգմանիչ-հեղինակի լեզուական ճաշակով: Բանասէր Յովսէփ Գաթրճեանը Աստուածաշունչի մէջ մասնամշում է մի-մեանցից տարբերուող հետեւեալ ռեակամ խմբերը մերկայացնող գլուխները՝

- ա) Մննդոցից մինչեւ Մնացորդաց,
- բ) Եզր եւ Նեեմի,
- գ) Յուդիթ եւ Ծաբեր,
- դ) Նրեմիայի թուղթ առ գերեալսն ի Բաբելոն,
- ե) Մակարայեցոց Ա-Գ,
- զ) Աւետարանք,
- է) Պետրոսի եւ Յուդայի թուղթք,
- ը) Պողոսի թուղթք:

Անշուշտ Ս. Մեսրոպը եւ Ս. Սահակը Սուրբ Գիրքը թարգմանելիս միայնակ չէին, եւ նրանց գործակցում էին Ոսկեդարի տաղանդաւոր Թարգմանիչները: Ինչպէս Մաշտոցը նոր դպրութիւնը տարածում էր «հանդերձ այլովք եւս սպասաւորօք Աւետարանին», կամ գրեթէ բոլոր ձեռնարկները կատարում էր «...հանդերձ աշակերտօք բազմօք», այնպէս եւ աշակերտները նրան պէտք է «ուղկեցէին» նշանակութեամբ ու ծաւալով հսկայական թարգմանութիւնները կատարելիս:

Կայ այս երկրորդ տեսակէտն ապացուցող մէկ այլ փաստ, որը դեռեւս լուրջ մեկնաբանման կարիք ունի: Խօսւմ աւանդաբար Ե-րդ դարին վերագրուող եւ «Մաշտոց» ծաղովածուի նախատիպը համարուող «Օրհնութաբեր ցուցակի» մասին է, որում Կորիւնը (եւ ոչ միայն նա) ուղղակի թարգմանիչ է համարուում. «Զկանոն Ապաշխարողաց, զոր արարեալ է Կիրղի Սրուսադեմացոյ, բերին Կորիւն եւ Հնձակ թարգմանիչք: ...Զկանոն Ագապից, ոգեհամզասոի եւ գգհանայաթաղին, զոր արարեալ է Սիրեմի Ասորայ, երբը Ղազրիկ» եւ այլն: Արդէն մօտ 1600 տարի Հայոց Սկեղեցիմ Ոսկեդարի եւ հետագայի հայ մտքի գագաթներին սրբացրել է յատկապէս իրեն թարգմանիչների:

Ծքէ, ուրեմն, ընդունում ենք, որ Աստուածաշունչի հայերէն բնագիրը տարբեր թարգմանիչների ջանադրութեան արդիւնք է, ապա առաջ է գալիս այն բնական հարցը, թէ ովքեր են թարգմանիչները եւ Ս. Գրքի որ հատուածն ով է թարգմանել: Մաշտոցին գործակցած թարգմանիչներից պատմութիւնը պահպանել է Եզնիկի, Կորիւնի, Յովսէփ Պաղմացու, Յովհան Սկեղեցացու, Տէր (Տիրայր) Խորճեմացու, Մուշէ Տարօնեցու, Աբրահամ Խոստովանող Զեմակցու, Արժան Արծրունու անունները: Սակայն բացի առաջին երկուսից, դժբախտաբար միւսներից ինքնագիր երկեր մեզ չեն հասել, ուստի անհնար է նրանց լեզուի մասին պատկերացում կազմել՝ որեւէ կարծիք յայտնելու համար:

Պատմական տուեալների չգոյութեան պարագայում այս հարցի պարզամտման բանալի կարող է լինել Ե-րդ դարի հեղինակների երկերի ու Աստուածաշունչի բնագրի

համեմատութիւնը: Մամաւանդ որ, կրկնեմք, միեւնոյն երկի միջնադարեան տասնեակ գրչագրերում ու տարբերակներում ընդհանուր առմամբ պահպանուում է հեղինակի քերականական, շարահիւսական, ոճական լեզուամտածողութիւնը:

Լեզուական ու ոճական փաստերի մանուկեան իմաստով առաջին տպաւորութեան հիման վրայ նկատելի է, որ միմեանց առնչակցութիւններ ունեն Սատուածաշնչի Յորի գրքի ու Կորիւնի Վարժ Մաշտոցի լեզունքը: Ընդ որում, այդ առաջին տպաւորութիւնն առիթ եղաւ երկու գրքերի հետագայ համեմատական քննութեան, որի համառոտութիւնը կը փորձեմք ներկայացնել ստորեւ: Նկատի առնեմք, որ եթէ Յորի Քարգանութիւնն իրօք Կորիւնիւն է, ապա «Վարժի» ու «Յորի» լեզուաոճական առանձնայատկութիւնները պէտք է ակնատու լինեն:

Բանաւեր Յ.Թորոսեանն իր մի ուսումնասիրութեան մէջ Յորի Քարգանութիւնը վերագրում է Եղնիկին՝ առանց լեզուական փաստերով հիմնադրելու իր այդ պնդումը. «Ո՞վ պիտի կրնայ ուրամալ, թէ այդ գիրքերու Քարգանութիւնը Եղնիկայ աղամանդիկ գրչէն ելած չըլլայ, որոնց մէջ կը զգացուի անոր կուռ, սեղմ, զօրեղ եւ դասական լեզուն»: Իսկ Կորիւնիւն է վերագրում Դատաւորաց, Թագաւորաց, Եսքերի, Յուդիթի եւլն գրութեանը՝ «ուր իր ճաշակին եւ գրչին վայել՝ ձոխ, գեղեցիկ նկարագիրներ, յուզիչ տեսարաններ, վսեմ երգեր եւ օրհնութիւններ կան»⁶:

Յայտնի է, որ Եղնիկն ու Կորիւնը Բիւզանդիայից իրենց հետ Հայաստան բերեցին «հաստատուն օրինակք աստուածատուր գրոցն» (Կոր.ԺԹ): Նրանք Հայաստան վերադարձան Եփեսոսի ժողովից (431թ.) յետոյ, ապա Ս. Սահակը «...առեալ հանդերձ Եղնիկաւ գլառաշագոյն գլանկարծակի գփութանակի Քարգանութիւնս հաստատէր ճշմարիտ օրինակօք բերելովք: Եւ շատ եւս մեկնութիւն գրոց Քարգանէին» (Կոր.ԺԹ): Աւելի ուշ Խորենացին նոյն փաստի մասին ասում է՝ «վերստին յօրինել նորոգմամբ»:

Ըստ այս տուեալի, Ս. Գրիգի հայերէն Քարգանութեան վերջնական սրբագրումն ընկնում է 431-434 թուերի միջեւ, նշանակում է՝ Կորիւնը եւ միւսները մինչ այդ Քարգանութիւնն արեւ-վերջացրել էին (Կորիւնն իր «Վարժ Մաշտոցի» երկը գրել է 443-451 թուերին), որից յետոյ Քարգանութեանը միջամտում եւ «հաստատում» է Ս.Սահակը: Այսինքն՝ երբ ասում ենք, թէ Քարգանութիւնը Կորիւնիւն կամ մէկ ուրիշինն է, պէտք է հաշուի առնել Ս.Սահակի կատարած միջամտութիւնը եւս: Սակայն, կարծում ենք, վերջինիս խմբագրումը կարող էր առնչուել առաւելաբար աստուածաբանական մտքին, իսկ Քարգանիչ-հեղինակի ոճը, այսպէս թէ այնպէս, ընդհանուր առմամբ պիտի պահպանուէր:

Կորիւնի լեզուն բանասիրութեան մէջ համարուել է խրթին, ի տարբերութիւն դասական շրջանի այլ հեղինակների՝ Եղնիկի, Նիղշէի, Ագաթանգեղոսի: «Կորիւնը յօրինում է շատ ձոռում, գրում է Մանուկ Աբեղեանը, աւելորդ զարդերով ու կրկնութիւններով, ինչպէս իմքն է ասում՝ «ծաղկեցնում է»: Նրա գրածը յաճախ մութն է անկանոն լեզուի պատճառով... Վրան աւելացրէք եւ քննարկ մասամբ աղանաւած նաեւ անկանոն լեզուի պատճառով... Վրան աւելացրէք եւ քննարկ շատերի համար դժուար լինելը, եւ հասկանալի կը լինի, թէ ինչու՞ այդ փոքրիկ գիրքը շատերի համար դժուար լինում է եղել»⁷: Ըստ ումանց, «Վարժի» դժուարամարա լեզուի պատճառով է, որ միջնադարում (հաւանաբար 7-9 դարերում) առաջ եկաւ «Վարժի» պարզեցուած մի նոր միջնադարում (հաւանաբար 7-9 դարերում) առաջ եկաւ «Վարժի» պարզեցուած մի նոր խմբագրութիւն՝ «Փոքր Կորիւն» պայմանական անունով եւ «Ի յիշատակի պատմութեան վարուց երանելոյ սուրբ վարդապետին Մեսրոպայ, գոր ասացեալ է նորին աշակերտի Կորեան» խորագրով:

Այսպես ուրեմն, բերականական մի քանի յատկանիշներ Յոբի գրքում եւ Վարդում դրսևորուած են ցայտումօրէն, եւ անհնար է չնկատել, որ դրանք ուղղակի համա-կարգային բնոյթ են կրում:

ա) Կորիւմի երկում առատօրէն կիրառուած է սեռական հոլովով ենթական, եւ այս հմարամբ յանախակի հանդիպում է նաեւ Յոբի գրքում:

ՅՈՐ.

Եւ լուեալ երից բարեկամացն զչարիսն (Բ.11),

կրկնեալ անդրէն Յոբայ ասէ (Զ.1),

որոց ոչ գոյ թիւ (Ե.9),

դարձեալ կրկնեալ Տեառն յամպոյն ասէ (Խ.1),

կրկնեալ անդրէն Եղիփազու Թեմնացոյ ասէ (ԺԵ.1) եւ այլն:

ԿՈՐԻՒՆ.

Երանելոյն հայեցեալ ի շնորհացն,

առեալ այնուհետեւ երանելոյն գհաւատացեալս իր, դիմել իջանէր,

եւ նոցա ճշմարտասէր փութով գայն միջոց բարձեալ ...մերժեցին,

իսկ երանելի գուգականին լուեալ, զՄաշքոցէ ասեմ, ...սգովք պաշարեալ դնել, եւ այլն:

բ) Երկու գրքերում միեւնոյն յանախականութեամբ գործածուած են դերբա-յական դարձուածքները, օրինակ՝

ՅՈՐ.

Եւ միայն ապրեալ՝ եկի պատմել թեզ (Ա.15),

եւ անկեալ ի գետին՝ երկիր եպագ (Ա.20),

գի այժմ հանդարտեալ դադարէի, եւ ննջեցեալ հանգչէի (Գ.13-15),

տեսեալ արդարոց ծիծաղեցան (ԻԲ.19),

յիւնէն լուեալ անսային (ԻԹ.21),

եւ առեալ կին Արարայի, ծնաւ որդի (ԽԲ.17),

նաեւ՝ միաբանեալ գային, ժողովեալ փոխեցի, յարուցեալ մատուցանէր, խրատեալ հոգացայց, եկեալ կամ... եւ այլն:

ԿՈՐԻՒՆ.

Եւ մեծամեծ պարգեւս գտեալ՝ գային հասանէին ի ժամադիր կողմանս,

եկեալ հասանէր առ իս հրաման,

յողջոյն կատարեալ հարցանէ,

միմեամբք քաջալերեալք հասանիցեմք,

առեալ զիսչն պարծանաց՝ ելանէր զկնի ամեմակեցոյց խաչին, եւ յանձն առնելով խաղացեալ գնայր,

նաեւ՝ եկեալ մտանէր, դարձեալ փութայ, երթեալ իջանէր, առեալ նշանակեցուք, հայեցեալ... յայտ առնէ եւ այլն, եւ այլն: Նման կազմութիւնները հարիւրաւոր են երկու գրքերում:

գ) Անցեալ եւ անորոշ դերբայները կիրառուած են իբրեւ ստորոգեալ:

ՅՈՐ.

Ոչ մեղուցեալ եւ ոչ ամպարշտեալ, կամ հաղորդեալ նամապարհի (ԼԴ.8),

իբրեւ գծառայ երկուցեալ ի Տեառնէ իւրմէ եւ զօդեալ ընդ հովանեալ (Է.2),

ապրեցուցանել զիս ի թշմամեաց, կամ ի ձեռաց հօգօրաց փրկել զիս (Զ.23),

եւ եւ մուրեալ եւ հարկահար տուն ի տանէ եւ տեղի ի տեղուք... (Բ.9) եւ այլն:

ԿՈՐԻԻՆ.

Ի մանկութեան տիսն վարժեալ հելլենական դպրութեամբն, եկեալ հասեալ ի դռնն Արշակունեաց թագաւորաց Հայոց Մեծաց, կացեալ յարքունական դիւանին, լինել սպասաւոր արքայատուր հրամանացն, տեղեկացեալ եւ հմուտ եղեալ... ցանկալի եղեալ, ուշ եղեալ, լուսաւորեալ, միջամուխ եղեալ, զարդարեալ (Կոր.Գ),

եւ ի ձեռն առեալ այնուհետեւ աստուածագործ մշակութեամբ զաւետարանական արուեստն՝ ի Քարգմանել, ի գրել եւ յուսուցանել,

զի ոմն... արդար կոչեցեալ եւ այլ ոմն կենօք երեսեալ, եւ միւսն ոմն... պահեալ, եւ միւսն արդարացեալ, ...կատարեալ, եւ զաւետիս համդերձելոց բարեացն ժառանգեալ (Կոր.Բ),

եւ զայս օճան ընկալեալ ի Տեառնէ երանելի առաքելոցն՝ զամենայն գործակցաց իրեանց գրով նշանակել զգալութիւնն եւ այլն:

Կորիննի՝ անորոշ ու անցեալ դերբայների խիստ առատ ռեական կիրառութիւնից չի՞ ազդուել արդեօք Ներսէս Շնորհալին Մաշտոցին նուիրած իր այս հատուածում.

Բայց Մեսրոպայ շրջագայեալ,

Զամենեսեան լուսաբանեալ,

Վրաց ՚ւ Աղուամից գիր ստեղծեալ,

Հոգւոյն շնորհօք առատացեալ:

դ) Բաղդադեալ ժամանակածեւեր, որ շատ է տարածուած յատկապէս Յորում:

ՅՈՐ.

Պատուեալ եմ, լուծանելոցն է, հաստատեալ իցէ, վստահեցեալ է, ղօղեալ է, գրեալ է, հրամայեալ է, հպարտացեալ էին, լեալ իցեն, նեղեալ եմ, մոլորեալ իցեմ, յարուցեալ էէ: Վերադիրով կազմութիւններ. էր այրն այն ազնուական, գործք մեծամեծք էին, բազում է գաւակ քո, զինչ է մարդն, երկայն է, հանգոյն է, ինքն է թագաւոր ամենայնի եւ այլն:

ԿՈՐԻԻՆ.

Ի մտի եղեալ էր, որ գալոցն էին, ի վարդապետութենէն էր գտեալ, եկեալն էր, վերադիրներով՝ չեն բաւական, օտար էր, էին սուրբք եւ զուարթագոյնք, էր ընդ իշխանութեամբ եւ այլն:

Ե) Յարադիր բայերի կիրառութիւնը թեւ յատուկ է առեասարակ 5-րդ դարի գրաբարին, սակայն քննուող երկու գրքերում դրանք կարծես օրինաչափօրէն միեւնոյն գրչի տակից են ելել:

ՅՈՐ.

Լոյս արար, ակն առեալ էր, երկիր եպագ, ակն կալեալ, ձեռն արկէր, աշխատ առնէր, ի գործ ոչ արկանիցէ, ի միտ առնուցու, մի՛ ակն կալցի, յոսն կային, ունկն դիր (դիք) եւ այլն: Սակայն կան նաեւ կցական կազմութիւններ՝ զակնկալութիւն մարդոյ, ակնա-ծութիւն, ազդարարեալ:

ԿՈՐԻԻՆ.

Ի կիր արկանէ, յայտ արարեալ, ի մտի եղեալ, առաջի եղեալ, ի ձեռն առեալ, ուշ եղեալ, յամն առեալ, առաջի արկեալ, գմտաւ ածել, ձեռն արկանել, ի գործ արկանել, ի միտ դնել, երկիր պագանել, ձեռն արկ եւ այլն:

Վերջ բերուած լեզուական առանձնյատկութիւններին, որոնք նկատուու համար մի թեթեւ քննախոյզ հայեացքն իսկ բաւական է, պէտք է աւելացնել նաեւ մասնակի հետեւեալ մի քանի նմանութիւնները:

գ) Երկու գրքերն էլ սկսուում են ռեական իմաստով նոյն կառուցուածքով.

ՅՈՐ. Այր ոմն էր յԱսիդ աշխարհի, որում ամուն էր Յոր (Ա.1):

աստուածագիր, աստուածամուխ, աստուածածանօք, աստուածախօս, աստուածասէր, աստուածապատիժ, աստուածատուր եւ այլն: Յորի գրքում թէն հանդիպում են նորակազմութիւններ, օրինակ՝ ոսկեհամանչ, նկարակերտութիւն, շիշիափառք եւ այլն, սակայն հաւատարիմ հայերէն Աստուածաշնչի լեզուի պարզութեանը, այդպիսիք նրանում չիլ են:

Լեզուական հիմնական համեմատութիւններն ամէնուց յետոյ կրկին մտածում ես, թէ լեզուի կառուցումով հիման վրայ կատարուած համեմատութիւնը եւ առկայ նմանութիւնները առիթ տալիս են պնդելու, որ Յորն իրօք թարգմանել է Կորինը: Այդ նմանութիւնները սխեմատիկ բնոյթ չունեն՝ արդեօք: Իսկ ի՞նչ, եթէ ասեմք, միեւնոյն գրքի թարգմանութեան վրայ գործակցել են մէկից ավելի հեղինակներ, ինչը կարելի է պնդել՝ Յորի գրքում թէ Կորինի, թէ Նղմիկի լեզուներին բնորոշ առանձնա-յատկութիւնների վրայ ուշադրութիւն դարձնելով: Հարցի վերջնական պարզաբանման համար բանասիրական պրպտումները պէտք է շարունակուեն:

Մեզ համար բաւական կը լինի, եթէ նախ ընդունուի, որ Յորի ու Կորինի գրքերի լեզուների միջեւ իրօք ակնառու եւ ոչ պատահական նմանութիւններ կան: Եւ յետոյ՝ լեզուական բնութեան այս եղանակը կարող է քաղաքացիութիւն ստանալ այնպիսի հարցերի պարզաբանման ժամանակ, երբ պատմական տուեալները ուղղակի բացակայում են:

ՆՈՐԱՅՐ ՊՕԴՈՍԵԱՆ

Բանասիրական գիտ. թեկնածու

Մանօթագրութիւններ

1 Հանդէս ամսօրեայ, 1935թ., էջ 550:

2 Կորին, Վարդ Մաշտոցի, Նրեան, 1980թ., բոլոր մէջբերումները կատարում ենք այս բնական հրատարակութիւնից:

3 Տե՛ս Բազմավէպ, 1935թ., էջ 239:

4 Մանուկ Աբեղեան, Կորին, Նրեան, 1980թ., Առաջաբան, էջ 65: